

UDC (УДК) 159.9.072.43

Орищин-Буждиган Лідія Степанівна,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри теоретичної психології
Львівського державного університету внутрішніх справ
(Львів, Україна)
e-mail: lida.oryshchyn@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5681-0307

ПОКАЗНИКИ ПОЧУТТЯ КОНТРОЛЮ У МОЛОДОМУ ВІЦІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Доведено, що почуття контролю може виконувати роль захисного механізму в кризовому суспільстві. Окреслено, що цікавим аспектом проблематики почуття контролю є емпіричне дослідження таких показників у молоді. Визначено, що метою цієї статті є вивчення розподілу показників особистого контролю у двох групах молодих досліджуваних. Підсумовано проведення чинникового аналізу: в першому дослідженні 2016 року виділилося дев'ять чинників контролю, а у другому 2017 року – шість чинників. Вказано, що у першому дослідженні є демократичний контроль та майбутнє без покори, аналогів котрим немає у другому дослідженні.

Ключові поняття: молоді особи, почуття суб'єктивного контролю, чинниковий аналіз, порівняльні дослідження, показники контролю.

Oryshchyn-Buzhdyhan Lidiia,

PhD (Psychology),
Associate Professor of the Department of Theoretical Psychology,
Lviv State University of Internal Affairs
(Lviv, Ukraine)
e-mail: lida.oryshchyn@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5681-0307

INDICATORS OF SENSE OF CONTROL AT A YOUNG AGE: A COMPARATIVE ASPECT

Abstract. Sense of control over life events which happen in everyday life (personal and social) can play a role of a self-defence mechanism in stress situations that occurs in a crisis society. The research suggests that process of searching ways and methods to take control over stress events not only is a process of psychological adaptation to unusual stress situation but also is a natural instinct is presented in everyone. Interestingly, there is a lack of empirical studies of subjective sense of being in control and indicators of sense of personal control among young Ukrainians. The purpose of this article is to investigate indicators of sense of control factors' distribution in two independent study of young Lviv citizens. The study uses established metrics called «subjective control measure». Two studies were conducted for proper assessment of working hypothesis. 90 participants of different sexes, aged from 14 to 35, who work and study in Lviv, took part in the first study. 68 female and male participants aged from 16 to 17, who were students of Lviv secondary school № 2, took part in the second study. The null hypothesis suggests that participants from the first and second study will have different subjective sense of control factors' distribution. Factor analysis of the first study (2016) participants highlighted the following sense of control factors: measure of personal presentation in control, control factors for outside social world, methods of upbringing (education) and life principles, quality of implementation controls, future without obeying, pedantic control, democratic control, external presentation control, work process management control. In the second study (2017), factor analysis showed the following six sense of control indicators: structured progressive control, perfection business control, external presentation control, work accuracy control, over control, parental control. Next steps for the study will be the analysis of sense of control in participants of different ages on the basis of the improved «subjective control measure».

Key concepts: Young people, control feeling, factor analyses, comparative analyses, control feeling indicators.

Вступ

Українські міленіали сьогодення розпочинають свій життєвий шлях в інформаційному доквіллі, що швидко розвивається та видозмінюється. Серед дослідників домінує переконання про окреслення цього соціуму суспільством ризику (Kořakowski, 1994; Giddens, 2001; Beck, 2004; Marek, 2006; Oleś, 2008) [1; 2; 3; 4; 5]. Міленіали, котрі перебувають у соціумі ризику, стоять перед складним вибором свого індивідуального шляху в актуальному житті. Молоді особи вагаються перед вирішенням власної особистої невизначеності, самоідентичності та водночас переживають кризу самоідентичності, спричинену умовами сучасності, неухильними змінами та відсутністю стабільності. Є небезпека, що вони можуть втратити свій особистий образ (уявлення про те, хто Я), причиною останнього може стати великий обсяг проблем з самоідентичністю, або водночас утворюють нову стратегію, котра буде зарадкою для усіх видів проблем (Baumeister, Shapiro, Tice, 1985) [6]. Переживання контролю над подіями, які трапляються на особистому та соціальному рівнях функціонування особистості, можуть бути до певної міри психологічним захистом у ситуаціях стресу при настанні суспільних криз, пов'язаних із невизначеністю.

Проблематикою вивчення психологічних особливостей переживання контролю над життєвими ситуаціями займалися С. Дж. Фергюсон, А. Д. Гудвін, Дж. Каріфо, Л. І. Рудс, І. Дж. Пікок, П. Т. П. Вонг, Т. Дж. Дарвіл, Р. К. Джонсон (S. J. Ferguson, A. D. Goodwin, J. Carifio, L. E. Rhodes, E. J. Peacock, P. T. P. Wong, T. J. Darvill, R. C. Johnson) (Ferguson, Goodwin, 2010; Carifio, Rhodes, 2002; Peacock, Wong, 1996; Darvill, Johnson, 1991) [7; 8; 9; 10].

Барбара Вавак-Соберацка (Barbara Wawak-Sobierajska), ґрунтуючись на результатах проведених досліджень, переконує, про багатомірність пошуку способів контролю над стресовими подіями, котрий полягає не тільки у психологічному пристосуванні до незвичних стресових обставин, проте водночас є натуральною тенденцією, яка властива кожному (Wawak-Sobierajska, 1995) [11].

С. Дж. Фергюсон, А. Д. Гудвін (Ferguson, S. J., Goodwin, A. D.) у результаті практичних пошуків значення почуття контролю, дослідили, що переживання контролю над довольнішими обставинами значно підсилює вплив оптимістичних налаштованостей особистості та підсилює задоволеність життям у його багатоспектності. Усвідомленість та чітка візія сенсу особистого буття, цілеспрямованість та задоволеність значущістю життя людини спричиня-

ють оптимістичну налаштованість та переживання високого рівня особистого контролю над подіями, котрі відбуваються у житті (Ferguson, Goodwin, 2010) [7]. І. Дж. Пікок, П. Т. П. Вонг (E. J. Peacock, P. T. P. Wong), провівши низку ґрунтовних емпіричних досліджень, переконують, що оцінка показників особистого контролю стосовно особистого життя визначається узагальненням показником оптимістичного ставлення людини до того, що відбувається (Peacock, Wong, 1996) [9]. Дж. Дарвіл, Р. К. Джонсон (T. J. Darvill, R. C. Johnson) провели вивчення взаємодії оптимізму, контролю та показників темпераменту (зокрема нейротизму). Результати проведених досліджень авторів вказують, що особи, котрі мали оптимістичні переконання та вірили, що у їхньому житті вірогідно будуть позитивні події, а негативні події навряд чи траплятимуться, володіли високим рівнем контролю над подіями, котрі ставалися у їхньому житті (Darvill, Johnson, 1991) [10].

Цікавим невивченим аспектом проблематики почуття суб'єктивного контролю є емпіричне дослідження актуального рівня особистого контролю в українських міленіалів.

Метою статті є вивчення особливостей чинникового розподілу показників особистого контролю у двох незалежних групах досліджуваних молодих осіб – жителів м. Львова.

1. Методологія дослідження

В емпіричному дослідженні використано авторську методику «Міра Суб'єктивного Контролю». Вона розроблена з метою вивчення міри контролю особистості над власним життям. Ця методика містить сорок пунктів, котрі презентують, типові події, думки та емоції, що є частиною щоденного життя. Кожен пункт респондент повинен оцінити за семибальною шкалою: не правда (не правильно), трішки не правдиво (не правильно), в дечому не правдиво, нейтрально, трішки правда, в дечому правда, повністю правда. Ця методика містить своє обґрунтування на базі методики «Віра у рівень самоконтролю (ВРСК)», автор методики – Джой Л. Берренберг (Joy L. Berrenberg) (Berrenberg, 1987) [12]. Опитувальник, котрий став основою для авторського методу, містить твердження, що описують ймовірні переконання стосовно особистого життя, життя інших та суспільства загалом. Респонденти для оцінки обирали показник, який найкраще описує їхнє ставлення (повністю правильно, відповідає моїм переконанням, частково правильно, інколи правильно, рідко підходить мені, зовсім мені не відповідає). У результаті проведення методики можна отримати три виміри самоконтролю. Загальний зовнішній контроль

(F1) – показник того, до якої міри особистість переконана, що її досягнення належать їй (внутрішньозумовлені), або ж доля та інші люди зумовили ці досягнення (зовнішньозумовлені). Надмірний контроль (F2) вказує на надмірні показники самоконтролю. Контроль, зумовлений вірою в Бога (F3), вказує на те, що Бог має незмінно великий вплив на результати та діяльність людини. Вказаний показник диференціює тих осіб, котрі вірять, що вони не контролюють, і тих, які вірять, що вони контролюють життя за посередництвом Бога (Berrenberg, 1987) [12].

2. Процедура проведення дослідження

Для перевірки робочої гіпотези було проведено два емпіричні дослідження-опитування. У першому взяли участь 90 осіб різної статі, вік котрих коливався від 14 до 35 років, які були студентами закладів вищої освіти та працювали. Серед досліджуваних зазвичай були жінки (51,1%), відповідно чоловіків було 48,9% від усіх опитаних осіб. Дослідження проводилося з 24 жовтня по 11 листопада 2016 року.

У другому емпіричному дослідженні взяло участь 68 респондентів різної статі, вік котрих коливався від 16 до 17 років, усі були учнями 11 класів Львівської середньої загальноосвітньої школи №2 з поглибленим вивченням англійської мови. Серед досліджуваних домінували дівчата (57,4%), хлопці становили 42,6% досліджуваної групи. Дослідження проводилося з 16 жовтня по 22 листопада 2017 року. Групова форма роботи була домінуючою, вона тривала 90 хвилин із кожною групою.

Припустимо, що чинникові структури розподілу показників особистого суб'єктивного контролю відрізнятимуться у двох незалежних дослідженнях.

3. Особливості чинникової класифікації розподілу показників контролю у першому дослідженні 2016 року

Ймовірно твердження методики суб'єктивного контролю сформулюються у загальні показники суб'єктивного контролю. Із метою виявлення структури контролю проведено факторний аналіз.

Першим чинником, що виділився, був чинник, пов'язаний із: аналізом інформації, яка подається (факторне навантаження (Ф. Н.) 0,689), слідуванням за вагою тіла (Ф. Н. 0,797), хорошим першим враженням (Ф. Н. 0,725). Він отримав назву «Особиста презентація у мірі контролю». Чинник пояснював 9,53% дисперсії.

Другий чинник «Контроль орієнтований на зовнішній соціальний світ» включав: ознайомленість з подіями навколо (Ф. Н. 0,633), ясність та точність виконання роботи (Ф. Н. 0,696),

зацікавленість у житті близького кола оточення (Ф. Н. 0,685), допомога іншим (Ф. Н. 0,642). Чинник висвітлював 9,53% дисперсії.

Третій чинник складався з таких компонентів: контроль є важливим елементом навчання (факторне навантаження 0,679), самоконтроль на високому рівні (факторне навантаження 0,647), контроль є необхідним у вихованні (факторне навантаження 0,679), слідування за дорожніми знаками (факторне навантаження 0,751), він отримав назву «Методи виховання та життєві принципи контролю». Чинником висвітлено 8,37% дисперсії.

Четвертий чинник «Контроль точності виконання» визначався: вчасністю виконання дій (факторне навантаження 0,624), покаранням через невиконання завдань (факторне навантаження 0,809), перевіркою роботи інших (факторне навантаження 0,619). Чинником висвітлено 7,88% дисперсії.

П'ятий чинник «Майбутнє без покори» містив компоненти – планування майбутнього (факторне навантаження 0,713), принцип: небажання підкорятися (факторне навантаження 0,705). Чинник пояснював 6,58% дисперсії.

Шостий чинник «Педантичний контроль» включав: вимоги до ретельності перевірки виконання завдань у ролі керівника (факторне навантаження 0,892), стеження за чистотою в оселі (факторне навантаження 0,874). Чинником висвітлено 6,54% дисперсії.

Сьомий чинник складався з наступних компонентів: допомога іншим у виконанні завдань (факторне навантаження 0,720), розподіл обов'язків членам сім'ї (факторне навантаження 0,701), він отримав назву «Демократичний контроль». Чинником висвітлено 5,15% дисперсії.

Восьмий чинник «Контроль зовнішньої презентації» визначався: охайністю та вихованістю (Ф. Н. 0,674). Чинником висвітлено 5,11% дисперсії.

Дев'ятий чинник «Управління процесом роботи» містив компоненти – володіння процесом роботи (Ф. Н. 0,612). Чинник вказував на ясність 4,80% дисперсії.

Факторний аналіз проводився за допомогою двох базових методів: використовуючи критерій Кайзера з ротацією Varimax (кількість пройдених ітерацій – 20), також насамперед застосовувався графічний критерій кам'янистого насипу, який вказав на існування 9 чинників, що виділилися у даній матриці компонент, власні значення цих чинників не були нижчими за значення 1. За допомогою чинникового аналізу пояснено 62,55% дисперсії усіх отриманих результатів.

Детальний аналіз кам'янистого насипу та факторних навантажень компонент розміщено у таблиці 1.

Таблиця 1

Чинникові навантаження для показників контролю у дослідженні 2016 року*

| Твердження | Чинники | | | | | | | | |
|---|---------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 |
| 2. Мені подобається допомагати іншим, виконуючи їх завдання, оскільки у мене це виходить краще (якісніше). | -,123 | -,003 | -,023 | -,100 | ,217 | -,045 | ,720 | ,164 | ,313 |
| 3. Я волю керувати процесом, аніж виконувати тільки частину роботи, не розуміючи мети. | -,033 | ,141 | ,071 | ,128 | ,034 | -,037 | ,106 | ,052 | ,612 |
| 4.Якби я був (була) керівником, то вимагала б ретельного виконання завдань, контролюючи кожен етап роботи. | ,190 | ,138 | ,039 | -,006 | -,066 | ,892 | -,111 | ,090 | ,089 |
| 9. Я люблю розподіляти обов'язки, роботу між членами моєї сім'ї чи родини та стежити за їх виконанням. | ,050 | ,061 | ,048 | -,073 | ,054 | -,184 | ,701 | -,115 | ,022 |
| 11. Я прагну бути ознайомленим(ою) з усіма подіями, що відбуваються навколо мене. | ,152 | ,633 | -,200 | ,304 | ,110 | -,162 | -,037 | -,235 | ,143 |
| 12. Коли виконую роботу, завжди стежу, щоб все було виконано якісно та вчасно. | ,142 | ,696 | ,288 | ,228 | ,004 | ,118 | -,058 | -,116 | ,151 |
| 13. Я завжди в курсі подій, які відбуваються у житті моїх рідних та друзів. | ,031 | ,685 | ,212 | -,166 | ,167 | ,136 | ,087 | ,062 | ,081 |
| 15. Коли я бачу, що комусь недобре, чи спостерігаю за поганим ставленням до іншої людини, то завжди роблю все можливе, щоб допомогти. | ,307 | ,642 | -,010 | ,144 | ,027 | ,084 | ,135 | ,178 | -,280 |
| 18. Перш ніж розповісти комусь таємницю, я добре аналізую, хто це буде. | ,698 | ,295 | ,121 | ,151 | -,173 | ,142 | ,169 | -,150 | -,059 |
| 19. Я завжди намагаюся виглядати охайною та вихованою (охайним та вихованим). | -,007 | ,056 | ,073 | -,035 | ,141 | -,014 | -,070 | ,674 | ,097 |
| 20.Я стежу за своєю вагою тіла. | ,797 | ,113 | ,163 | ,026 | -,077 | ,097 | ,098 | -,003 | ,010 |
| 21. При знайомстві з незнайомою людиною я завжди прагну показати себе з кращого боку. | ,725 | ,121 | -,019 | ,108 | ,201 | ,121 | -,036 | ,289 | ,001 |
| 25. Я завжди виконую все вчасно і вимагаю цього від інших. | ,282 | ,229 | ,155 | ,624 | -,118 | ,080 | -,029 | ,237 | -,026 |
| 26. Я вважаю, що за невиконання роботи людина має бути покарана, щоб це знову не повторилося. | ,044 | ,086 | -,012 | ,809 | ,070 | -,044 | -,077 | ,037 | -,005 |
| 27. Я зазвичай перевіряю роботу, яку виконала інша людина, перш ніж презентувати її публічно. | ,229 | ,245 | ,327 | ,619 | -,064 | -,195 | ,027 | ,195 | ,086 |
| 29.Часто продумую наперед певні кроки та можливі ситуації, що можуть виникнути. | ,062 | ,050 | ,032 | ,041 | ,713 | ,014 | ,112 | ,029 | -,158 |
| 31. Я не люблю коли при виконанні певного завдання мене контролюють та вказують на мої помилки, навіть якщо робота незавершена. | ,095 | ,160 | ,212 | -,025 | ,705 | -,259 | ,146 | ,024 | ,210 |
| 34. Я вважаю, що контроль є необхідним елементом навчання та професійної діяльності. | -,065 | -,098 | ,679 | ,030 | -,039 | ,255 | ,003 | -,071 | -,087 |
| 36. Я вважаю, що самоконтроль у мене на високому рівні. | ,196 | -,095 | ,647 | ,151 | ,422 | ,107 | -,078 | -,014 | ,162 |
| 37. Поділяю думку, що контроль у вихованні дітей та підлітків є необхідний. | -,032 | ,175 | ,679 | ,137 | ,447 | -,189 | ,161 | -,087 | -,017 |
| 38. Їдучи у транспорті, я стежу за виконанням дорожніх правил. | ,049 | ,171 | ,751 | ,048 | ,202 | -,035 | -,030 | ,210 | -,053 |
| 40. Я стежу за чистотою в моїй оселі. | ,194 | ,091 | ,093 | ,021 | -,058 | ,874 | -,105 | ,030 | -,034 |

* У таблиці подані лише ті твердження методики, котрі мали значущі факторні навантаження, тому нумерація тверджень не послідовна.

Отож у підсумку проведення чинникового аналізу в першому дослідженні 2016 року виділилися такі чинники: «Особиста презентація у мірі контролю», «Контроль, орієнтований на зовнішній соціальний світ», «Методи виховання та життєві принципи контролю», «Контроль точності виконання», «Майбутнє без покори», «Педантичний контроль», «Демократичний контроль», «Контроль зовнішньої презентації», «Управління процесом роботи».

4. Характеристика показників чинникового розподілу показників суб'єктивного контролю у другому дослідженні 2017 року

Ймовірно, твердження шкали суб'єктивного контролю матимуть своєрідну відмінну порівняно з першим дослідженням факторну структуру. Для вирішення поставленого завдання проведемо багаточинниковий аналіз.

Першим отриманим чинником був чинник, пов'язаний з внутрішнім Я-контролем: «їдучи у транспорті я стежу за виконанням дорожніх правил» (факторне навантаження 0,757), «живу за принципом: «попереджений – значить озброєний»» (факторне навантаження 0,692) та «я завжди цікавлюсь усім новим, невідомим для мене» (факторне навантаження 0,669). Він отримав назву «Структурований прогресивний контроль». Чинник пояснював 14,6% дисперсії.

Другий чинник «Перфекціоністський діловий контроль» включав: «якщо я довіряю комусь певну відповідальну роботу, то я, зазвичай, контролюю кожен етап роботи» (факторне навантаження 0,852) та «я вважаю, що контроль є необхідним елементом навчання та професійної діяльності» (факторне навантаження 0,751). Чинником висвітлено 12,8% дисперсії.

Третій чинник складався з наступних компонентів: «я завжди намагаюсь виглядати охайною та вихованою (охайним та вихованим)» (факторне навантаження 0,822), «при знайомстві з незнайомою людиною я завжди прагну показати себе з кращої сторони» (факторне навантаження 0,688) та «я дуже уважно ставлюсь до того, як я одягаюсь» (факторне навантаження 0,895) та отримав назву «Зовнішній презентаційний контроль». Чинником висвітлено 12,5% дисперсії.

Четвертий чинник «Контроль точного виконання роботи» містив компоненти: «коли виконую роботу, завжди стежу, щоб все було виконано якісно та вчасно» (факторне навантаження 0,800), «я завжди виконую все вчасно і вимагаю цього від інших» (факторне навантаження 0,710) та «я зазвичай перевіряю роботу, яку виконала інша людина, перш ніж презентувати її публічно» (факторне навантаження

0,676). Чинник пояснював 10,52% дисперсії.

П'ятий чинник «Надмірний контроль» визначався: «я можу змінювати свою поведінку, міміку та жести коли захочу» (факторне навантаження 0,776) та «я вважаю, що за невиконання роботи людина має бути покарана, щоб це знову не повторилось» (факторне навантаження 0,741). Чинником висвітлено 8,17% дисперсії.

Шостий чинник «Контроль батьків» визначався: «я не люблю розподіляти обов'язки, роботу між членами моєї сім'ї чи родини та стежити за їх виконанням» (факторне навантаження -0,779) та «в дитинстві мене часто контролювали батьки» (факторне навантаження 0,695). Чинником висвітлено 7,99% дисперсії (див. таблиця 2).

Факторний аналіз проводився за допомогою двох базових методів: використовуючи критерій Кайзера з ротацією Varimax (кількість пройдених ітерацій – 15), також насамперед застосовувався графічний критерій кам'янистого насипу, який вказав на існування 9-ти чинників, що виділилися у даній матриці компонент, власні значення цих чинників не були нижчими за значення 1. За допомогою чинникового аналізу пояснено 66,64% дисперсії усіх отриманих результатів. Детальний аналіз факторних навантажень компонент розміщено та у таблиці 2.

Результати факторного аналізу (ротація Varimax) вказано у таблиці 2.

У результаті проведення факторного аналізу для осіб шкільного віку у 2017 році виділилися шість чинників, а саме: перший «Структурований прогресивний контроль», другий «Перфекціоністський діловий контроль», третій «Зовнішній презентаційний контроль», четвертий «Контроль точного виконання роботи», п'ятий «Надмірний контроль», шостий «Контроль батьків».

Відмінності у результатах двох чинникових аналізів полягають насамперед у кількості чинників: так у першому дослідженні 2016 року виділилося дев'ять чинників контролю, а у другому дослідженні 2017 року – шість чинників. Також у першому дослідженні присутні демократичний контроль та майбутнє без покори, аналогів котрим немає у другому дослідженні.

Широкий діапазон чинників, отриманий у результаті проведення лонгітюдного порівняння, свідчить про багатоаспектний вплив почуття контролю на формування особистості у сучасних молодих осіб. Ці результати кореспондують із результатами Б. Вавак-Собєрацка (B. Wawak-Sobierajska) про природно захисну роль почуття контролю для молодих

Таблиця 2

Факторні навантаження для показників контролю у дослідженні 2017 року

| | Чинники | | | | | |
|---|---------|-------|-------|-------|-------|-------|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |
| Я можу змінювати свою поведінку, міміку та жести, коли захочу. | ,064 | -,091 | ,113 | -,002 | ,776 | -,089 |
| Я люблю розподіляти обов'язки, роботу між членами моєї сім'ї чи родини та стежити за їх виконанням. | ,213 | ,196 | -,034 | -,054 | ,156 | -,779 |
| Коли виконую роботу, завжди стежу, щоб все було виконано якісно та вчасно. | -,155 | ,103 | ,330 | ,800 | -,094 | ,049 |
| Я завжди цікавлюсь усім новим, невідомим для мене. | ,669 | ,315 | ,037 | ,236 | -,315 | -,208 |
| Я завжди намагаюсь виглядати охайною та вихованою (охайним та вихованим). | -,116 | -,009 | ,822 | ,224 | ,036 | ,172 |
| При знайомстві з незнайомою людиною я завжди прагну показати себе з кращого боку. | ,195 | ,235 | ,688 | -,078 | -,337 | -,334 |
| Я дуже пильний до того, як я одягаюся. | ,092 | ,106 | ,895 | -,012 | ,179 | ,000 |
| Я завжди виконую все вчасно і вимагаю цього від інших. | ,329 | -,160 | ,170 | ,710 | ,231 | ,015 |
| Я вважаю, що за невиконання роботи людина має бути покарана, щоб це знову не повторилося. | -,157 | ,056 | -,048 | ,344 | ,741 | -,226 |
| Я зазвичай перевіряю роботу, яку виконала інша людина, перш ніж презентувати її публічно. | -,052 | -,069 | -,416 | ,676 | ,305 | ,008 |
| Якщо я довіряю комусь певну відповідальну роботу, то зазвичай контролюю кожен етап роботи. | ,034 | ,852 | -,016 | ,021 | -,122 | -,155 |
| Живу за принципом: «Попереджений – значить озброєний». | ,692 | ,028 | -,004 | ,024 | ,319 | ,092 |
| Я вважаю, що контроль є необхідним елементом навчання та професійної діяльності. | ,127 | ,751 | ,015 | -,106 | ,238 | ,126 |
| У дитинстві мене часто контролювали батьки. | ,262 | ,305 | ,066 | -,128 | -,115 | ,695 |
| Їдучи у транспорті, я стежу за виконанням дорожніх правил. | ,757 | ,218 | ,034 | -,254 | -,090 | ,005 |

осіб (Wawak-Sobierajska, 1995) [11]. Виділені чинники: майбутнє без покори, демократичний контроль та структурований прогресивний контроль можуть бути проінтерпретовані як показники оптимістичного налаштування через призму почуття контролю, що частково відповідає дослідженням С. Дж. Фергюсон, А. Д. Гудвін, І. Дж. Пікок, П. Т. П. Вонг, Т. Дж. Дарвіл, Р. К. Джонсон (S. J. Ferguson, A. D. Goodwin, E. J. Peacock, P. T. P. Wong, T. J. Darvill, R. C. Johnson) про те, що почуття контролю підсилює оптимістичні налаштування особистості (Ferguson, Goodwin, 2010; Peacock, Wong, 1996; Darvill, Johnson, 1991) [7; 9; 10].

Висновки

У підсумку проведення двох чинникових аналізів виділилася низка чинників, котрі

частково перегукуються між собою. Зокрема до спільних належать контроль, що пов'язаний із точним та скрупульозним виконанням роботи, контроль за тим, як особа презентує себе у зовнішньому соціальному довіллі, контроль як виховна функція батьків. Певною мірою можна зауважити на схожість у чинниках перфекціоністського та педантичного контролю.

Перспектива подальших наукових досліджень полягає у вивченні показників контролю для ширшого вікового діапазону та вдосконаленні методики дослідження особистого контролю на науково-метричному рівні. Також важливим буде вивчення наявних емпіричних показників зв'язку оптимістичних переконань та показників почуття контролю.

Список використаних джерел

1. Kołakowski L. Obecność mitu. Wrocław : wydawnictwo Dolnośląskie, 1994. 401.
2. Giddens A. Nowoczesność i Tożsamość. «Ja» i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR., 2001. 323.
3. Beck U. Społeczeństwo Ryzyka. Warszawa : Wyd.Naukowe Scholar, 2004. 450.
4. Marek L. Relacje międzyludzkie w perspektywie przemian współczesnego świata / Edukacja w społeczeństwie «ryzyka». Bezpieczeństwo jako wartość; red. M. Gwoździka-Piotrowska, A. Zduniak. Poznań, 2006. 245.

5. Oleś P. Człowiek w świecie, czyli o zależności od doświadczenia i kreowaniu doświadczeń. / Nowoczesność jako doświadczenie: dyscypliny – paradygmaty – dyskursy. Pod. red. A. Zeidler-Janiszewska, R. Nycz. Warszawa : Academica, 2008. 426.
6. Baumeister R. F., Shapiro J. P., Tice D. M. Two kinds of identity crisis *Journal of Personality* 53 (3), 1985. 407–424 p.
7. Ferguson S. J.; Goodwin A. D. Optimism and well-being in older adults: The mediating role of social support and perceived control. *The International Journal of Aging and Human Development*. 2010. 71.1. 43–68 p.
8. Carifio J.; Rhodes L. Construct validities and the empirical relationships between optimism, hope, self-efficacy, and locus of control. *Work*. 2002. 19.2. 125–136 p.
9. Peacock E. J.; Wong P. T. P. Anticipatory stress: The relation of locus of control, optimism, and control appraisals to coping. *Journal of Research in Personality*. 1996. 30.2. 204–222 p.
10. Darvill T. J. Johnson, R. C. Optimism and perceived control of life events as related to personality. *Personality and Individual Differences*. 1991. 12.9. 951–954 p.
11. Wawak-Sobierajska B. Proces adaptacji do zagrażających wydarzeń. Heszen-Niejodek I. (red.), *Doświadczenie kryzysu – szansa rozwoju czy ryzyko zaburzeń?*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. 1995. 461.
12. Berrenberg J. L. The Belief in Personal Control Scale: A measure of God-mediated and exaggerated control. *Journal of personality assessment*. 1987. 51(2). 194–206 p.

References

1. Kołakowski, L. (1994). *Obecność mitu*. Wrocław : Wydawnictwo Dolnośląskie [in Pol.].
2. Giddens, A. (2001). *Nowoczesność i tożsamość. «Ja» i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*. Warszawa. PWN [in Pol.].
3. Beck, U. (2004). *Społeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR [in Pol.].
4. Marek, L. (2006). *Relacje międzyludzkie w perspektywie przemian współczesnego świata*. W: M. Gwoździka-Piotrowska, A. Zduniak (red.) *Edukacja w społeczeństwie «ryzyka». Bezpieczeństwo jako wartość*. Poznań [in Pol.].
5. Oleś, P. (2008). *Człowiek w świecie, czyli o zależności od doświadczenia i kreowaniu doświadczeń*. W: A. Zeidler-Janiszewska, R. Nycz (red.) *Nowoczesność jako doświadczenie: dyscypliny – paradygmaty – dyskursy*. Warszawa : Academica [in Pol.].
6. Baumeister, R. F., Shapiro, J. P. & Tice F. M. (1985). Two kinds of identity crisis. *Journal of Personality*, 53, 3, 407–424.
7. Ferguson, S. J., & Goodwin, A. D. (2010). Optimism and well-being in older adults: The mediating role of social support and perceived control. *The International Journal of Aging and Human Development*, 71(1), 43–68.
8. Carifio, J., & Rhodes, L. (2002). Construct validities and the empirical relationships between optimism, hope, self-efficacy, and locus of control. *Work*, 19(2), 125–136.
9. Peacock, E. J., & Wong, P. T. P. (1996). Anticipatory stress: The relation of locus of control, optimism, and control appraisals to coping. *Journal of Research in Personality*, 30 (2), 204–222.
10. Darvill, T. J., & Johnson, R. C. (1991). Optimism and perceived control of life events as related to personality. *Personality and Individual Differences*, 12 (9), 951–954.
11. Wawak-Sobierajska, B. (1995). *Proces adaptacji do zagrażających wydarzeń*. W: I. Heszen-Niejodek (red.), *Doświadczenie kryzysu – szansa rozwoju czy ryzyko zaburzeń?* (s. 120–134). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego [in Pol.].
12. Berrenberg, J. L. (1987). The Belief in Personal Control Scale: A measure of God-mediated and exaggerated control. *Journal of personality assessment*, 51 (2), 194–206.

*Стаття: надійшла до редакції 09.06.2021
прийнята до друку 17.08.2021
The article: is received 09.06.2021
is accepted 17.08.2021*